

PAPER DETAILS

TITLE: LORD OF THE FLIES EVIRILERİNDE KAYNAK / HEDEF ODAKLI EGİLİMLER

AUTHORS: Özge AKSOY,Zekiye Müge TAVİL

PAGES: 1051-1066

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/262332>

LORD OF THE FLIES ÇEVİRİLERİNDE KAYNAK/HEDEF ODAKLI EĞİLİMLER

Özge AKSOY¹

Zekiye Müge TAVİL²

Atıf/©: Aksoy, Özge; Tavi, Zekiye Müge (2016). *Lord of the Flies Çevirilerinde Kaynak/Hedef Odaklı Eğilimler*, Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 9, Sayı 2, Aralık 2016, ss. 1051-1066

Özet: Sözlü veya yazılı iletişim farklı diller ya da farklı kültürler arasında gerçekleştiğinde, bunu sağlayan araç yalnızca dil değil, aynı zamanda iki dil arasında köprü görevini üstlenmiş olan çeviridir. Bir edebi eser doğduğu kültür içerisinde yazarın okuyucu ile iletişime geçmesini sağlarken, aynı eserin çevirisi de çevrildiği dilin kültürü içerisinde yazar ve okuyucu arasında bağ kurar. İşte bu noktada şu sorular dikkat çekicidir: Bir eser çevirisi, eserin doğduğu şekliyle, başka bir dildeki eşdeğeri gibi mi çevrilmeli yoksa çevrildiği dilde ve çevrildiği kültür içerisinde yeniden mi doğmalı? Bu sorulardan ortaya çıkan basit zıtlık, aslında çeviribilimcilerin yıllardır hatta yüzyıllardır üzerinde durduğu, çeviri kaynak metne ve kültüre mi yoksa hedef dil ve kültüre mi daha yakın olmalı tartışmasını akla getirmektedir. Bu çalışmada, William Golding' in *Lord of the Flies* eserinin iki farklı çevirisi Toury' nin çeviri normları çerçevesinde incelenmiştir. Bulgular, Mina Urgan' ın hedef odaklı, Müge Tayşi' nin ise daha çok kaynak odaklı çeviri yaklaşımı benimsediğini göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Çeviribilim, Kaynak Odaklılık, Hedef Odaklılık, Çeviri Normları.

Makale Geliş Tarihi: 08.03.2016/ Makale Kabul Tarihi: 22.06.2016

¹ Okt., Hitit Üniversitesi, Rektörlük, e-posta: ozgeertek@hitit.edu.tr

² Yrd. Doç. Dr., Gazi Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümü, İngiliz Dili Eğitimi Anabilim Dalı, posta: mtavil@gazi.edu.tr

Source / Target Oriented Tendencies in the Translations of Lord of the Flies

Citation/©: Aksoy, Özge; Tavil, Zekiye Müge (2016). Source / Target Oriented Tendencies in The Translations of Lord of the Flies, Hitit University Journal of Social Sciences Institute, Year 9, Issue 2, December 2016, pp. 1051-1066

Abstract: When communication, oral or written, takes place between different languages or different cultures, then the medium of communication cannot be the language alone but the translation as well, as the bridge between two languages. A literary work leads the author to the readers in its original culture and the translation of this literary work takes the author away to the readers of that language and culture. Here, these questions draw the attention: Should a translated literary work be exactly the equivalent of its original? Or else should it be recreated in its target language and culture? This simple discrepancy revealed associates with the discussions about source oriented or target oriented approaches to translation. In this study, two translations of Golding's Lord of the Flies are analysed through Toury's translational norms. The results show that Mina Urgan adopts target oriented approach whereas Müge Tayşi mostly employs source oriented approach to her translation.

Keywords: Translation Studies, Source - Target Orientedness, Translation Norms.

I. GİRİŞ

Dil, iletişimin odak noktası ve bağlı olduğu kültürün ise göstergesidir. Dili odağına alan kültürlerarası iletişimin sağlanabilmesinde ise farklı diller arasında yapılan çeviri önemli bir yere sahiptir. Çeviribilimin önemli kuramcılarından Susan Bassnett (2002) kültürü bir insan bedenine dili ise onun kalbine benzetir ve hayat enerjisinin ikisi arasındaki etkileşim sayesinde sürdürülebildiğini söyler. Nasıl ki bir cerrah ameliyat esnasında kalbi saran bedeni göz ardı edemezse, bir çevirmen de metni çevreleyen kültürü metinden ayıramaz (s. 23). Bu nedenle, bir çeviri işleminde dil ve kültür birbirine eşlik eder; çevirmen yalnızca diller arasında bir aktarımda bulunmaz, aynı zamanda kaynak kültürde var olan kültürel öğeleri, ifadeleri ve onların kaynak dildeki işlevlerini de hedef kültüre ulaştırır. Günümüzde farklı dillerde yazılıp çizilen pek çok bilgiye, hızla artmaya devam eden çeviri faaliyetleri sayesinde ulaşabilmekteyiz. Dilimize çevrilmiş altyazılar sayesinde filmler izleyebiliyor, teknik çeviriler sayesinde bilime katkıda bulunabiliyor, farklı

dillere ve kültürlere ait ve onları tanımamıza yardımcı olan kitapları okuyor veya kendi dilimizden farklı dillere çevirerek hazırladığımız materyallerle kendimizi yurtdışında tanıtabiliyoruz. Bu çok çeşitli amaçlara ve içeriklere sahip metinlerin tek biçimli olarak çevrilmesi beklenemez. Hepsinin hedef kitlesi farklı olacaktır. Bu yüzden de, çevirinin sadece dilbilimsel seviyede kalmaması, kültürel ve bağlamsal etmenleri de içermesi gerekir (Cook, 2003: 55).

Günümüzde, çeviri yoluyla dilimize aktarılmış olan sayısız edebi eserden bahsetmek mümkündür. Bu çevirilerde, çevirmenden beklenen, eserin kendi edebiyatında yarattığı etkiye benzer bir etkiyi hedef okuyuculara sunmasıdır. Bir çevirmen, hedef dilin imkânları dâhilinde pek çok şeye dikkat etmeli, yazarın üslubu, kelimelerin bağlamdaki yeri ve içerdiği kültürel unsurları önemsemelidir (Kara, 2009: 8). Çevirmenin kaynak kültüre mi yoksa hedef kültüre mi daha yakın bir çeviri yaptığını görebilmek için, bir özgün eserin çevirisi ile karşılaştırmalı olarak incelenmesi ve betimlenmesi gerekir. Böylelikle, herhangi bir eserin çevirisi ile eşdeğerlik ilişkisine ve çevirmenin kaynak/hedef odaklı çeviri yapma eğilimlerine ilişkin yorum yapılabilir.

Yirminci yüzyıl İngiliz edebiyatında önemli bir yeri olan William Golding' in *Lord of the Flies* eseri, çevirmenler Özay Süsoy (1969), Müge Tayşi (1983) ve Mina Urgan (1979) tarafından dilimize aktarılmıştır. Bu makalede, bahsi geçen eser kaynak dil metni, eserin İşte Bizim Dünya adıyla Müge Tayşi tarafından ve *Sineklerin Tanrısı* adıyla Mina Urgan tarafından dilimize kazandırılmış iki farklı çevirisi ise hedef dildeki metinler olarak ele alınacaktır. Çevirilerin hedef kültürün beklentilerini karşılayıp karşılamadığı, çevirmenlerin stratejik anlamda hedef odaklılığı mı yoksa kaynak odaklılığını benimsedikleri irdelenecektir. Bu amaçla, çeviri metinler, hedef kültüre odaklanan betimleyici kuram çerçevesinde, çeviribilimci Gideon Toury' nin betimleyici çeviri araştırmaları için yöntemsel bir yaklaşım amaçlı önerdiği 'çeviri normları' ndan faydalanılarak analiz edilecektir (Toury, 1995: 55).

Çalışmada sırasıyla, Toury' nin 'çeviri normları' açıklanacak, daha sonra, *Lord of the Flies* eseri ve eserin çevirilerine ilişkin bilgi sunulacaktır. Alt başlıklar halinde oluşturulan analiz bölümünde, çevirilerden elde edilen veriler eşliğinde, çeviri normlarının bahsi geçen çeviriler ve çevirmenler üzerindeki etkisi değerlendirilecektir.

II. TOURY' NİN ÇEVİRİ NORMLARI

Hedef dil ve kültüre odaklanan çağdaş çeviri yaklaşımları daha çok yirminci yüzyılın ikinci yarısında ön plana çıkmış ve kuramsal boyutlara taşınmıştır. Çeviribilimci James Holmes, 1972 yılında yayınladığı *the Name and Nature of Translation Studies* adlı çalışmasında, çeviribilimi kendi yöntemleri ve teorileri olan özerk bir disiplin olarak açıklamıştır (Venuti, 2000: 172). Holmes çeviribilimin çalışma alanlarını 'saf' ve 'uygulamalı' alan olarak ikiye ayırmış, hedef dil ve kültürü ön plana çıkaran ve ürün odaklı, işlev odaklı ve süreç odaklı çeviri çalışmalarını kapsayan 'betimleyici çeviri araştırmaları' içerisinde kuramsal bir çerçeveye oturtmuştur (Holmes, 1994: 59). Bunun herkes tarafından kabulünün ve benimsenmesinin ardından, kaynak ve hedef metinler, onların sosyo-kültürel boyutları ve çevirmen tarafından nasıl ve ne şekilde ele alınarak aktarıldıkları bir bütün olarak değerlendirilmeye başlanmıştır. Betimleyici çeviri araştırmaları, çevirinin nasıl yapılması gerektiği konusundan ziyade, çeviri metinlerin incelenmesi ve sonuçların açıklanabilmesi için gerekli olan yöntemlerin tümü olarak özetlenebilir. Bir dilden başka bir dile aktarılmış olan kaynak metinlerin, hedef metinler ile karşılaştırılarak metin çözümlemelerinin yapılması, hatta yalnızca hedef metinlerin incelenmesi ve çevirmen kararlarının çeviri sürecine etkisi gibi konular betimleyici çeviri çalışmalarının uygulama alanlarına girer.

Çeviribilimci Gideon Toury, betimleyici çeviri araştırmalarının üç aşamalı bir çalışma ile gerçekleştirilebileceğinden bahseder. Birinci aşamada çeviri metnin erek kültür dizgesi içindeki konumu belirlenir, metne verilen önem ya da erek kültür tarafından ne derece kabul gördüğü incelenir. İkinci olarak, kaynak ve erek metinler karşılaştırılarak deyiş kaymaları saptanır, her iki metinden seçilecek ikili metin birimleri arasındaki ilişkiler betimlenir ve alta yatan çeviri kavramına ilişkin genellemeye varmaya çalışılır. Son olarak, gelecekte çeviri yaparken alınan kararlarda yararlanılabilecek sonuçlara varılır (Toury, 1995: 36-39; Munday, 2008: 111; akt. Gürçağlar, 2011: 135). Toury, kaynak kültüre ya da hedef kültüre odaklanan yaklaşımlardan hangisinin benimsendiğinin ortaya konabilmesi için çeviri sürecinde çevirmen tarafından alınan kararların ve bu kararları yöneten bazı normların varlığından söz eder (Toury, 1995: 55). 'Çeviri normları' (translational norms) adını verdiği bu normlar, hedef metin ve kaynak metin arasında eşdeğerlik ilişkisini belirleyen etmenlerdir (Yalçın, 2015: 59). Toury, bir kaynak metin-hedef metin karşılaştırmasında zaten doğal olarak var olan eşdeğerliğin gereksiz sorgulanması yerine, bu eşdeğerliğin bir metinde ne ölçüde ve ne şekilde yer aldığını normlar temelinde incelemek gerektiğini savunur (Toury, 1995: 61). Kaynak metin ile hedef metin arasında

bir aktarım aracı durumunda olan çevirmeni sosyo-kültürel ortamlarda yönlendiren çeviri normları, hedef metinlerin şekillenmesinde oldukça önemli bir takım roller üstlenmektedir (Munday, 2008: 112).

Herhangi bir çeviri metnin oluşum sürecinde, çevirmen tarafından hangi stratejilerin kullanılacağı ve çevirmenin metnin bütününe ele alıp almadığı, bağdaşıklık, bağlaşıklık ya da tutarlılık sorunlarını nasıl giderdiği gibi konularda çevirmen kararlarının alınmasında çeviri normları etkili olmaktadır. Çevirmenin bir çeviri problemi karşısında ekleme, çıkarma, yer değiştirme gibi yöntemlerden hangilerini kullanarak bu problemi ortadan kaldırdığının açıklaması yapılabilir ve böylece çevirmenin ve onun oluşturduğu çeviri metnin gösterdiği kaynak kültür-hedef kültür eğilimleri ortaya çıkarılabilir. *Lord of the Flies* eserinin üç farklı Türkçe çevirisinden alınan aşağıdaki örnekler, normların çeviri esnasında çevirmeni yöneterek, aldığı kararların metni ne denli etkileyebildiğine bir örnek teşkil edebilir:

“They walked along, two continents of experience and feeling, unable to communicate.” (Golding, 1954: 55)

“Yürüdüler. Düşünceleri, duyguları ayrı iki dünya idiler. Birbirlerine anlatamıyorlardı.” (Çev. Süsoy, 1969: 68)

“Birbirinden ayrı deneyimleri olan ve aralarında iletişim kurma güçlüğünü, olanaksızlığını yaşayan farklı iki kıta gibiydiler, yan yana yürüdüler.” (Çev. Tayşi, 1983: 73)

“Yan yana yürüdüler. Ayrı ayrı yaşantıları, ayrı ayrı duyguları olan iki kıta gibiydiler; bir ilişki kurulamıyordu aralarında.” (Çev. Urgan, 2014: 62)

Görüldüğü üzere, sözcüksel ve yapısal boyutta çeşitli değişiklikler içeren bu üç çeviride, çevirmenler kaynak metin cümlesinde yatan anlamı aktarmayı hedeflemişlerdir. Ancak, çeviriler esnasında normlar her bir çevirmeni etkileyerek, çevirmenlerin ekleme ya da çıkarma gibi işlemler yapmalarına ve bu da çeşitli eğilimlere sebep olmuştur.

Toury, ‘öncül normlar’ (initial norms), ‘süreç öncesi normlar’ (preliminary norms) ve ‘süreç normları’ (operational norms) olmak üzere üç farklı normdan söz eder (Toury, 1995: 57-59). Her biri bir çeviri işleminin farklı aşamalarında yer alır.

A. Süreç Öncesi Normlar

Süreç öncesi normlar, kaynak metnin türü, yazarı, hangi dilden ve kültürden olduğu ya da aracı bir dilin olup olmadığı gibi konularda karar alırken çevirmeni yönlendirmektedir (Baker, 2001: 164). Toury, çeviri eylemi gerçekleşmeden önce çevirmen tarafından belirlenen bu normları ‘çeviri politikası’ (translation policy) ve ‘çevirinin doğrudanlığı’ (directness of translation) olarak iki farklı biçimde ele almaktadır. Çevrilecek metnin hangisi olacağına dair verilen karar belirli bir amaç doğrultusunda ise (örn: belirli bir dil, belirli bir kültür ya da belirli bir zaman) bir çeviri politikasının varlığından söz edilebilir (Munday, 2008: 112). ‘Çevirinin doğrudanlığı’ ise çevirinin özgün dilden hedef dile mi yoksa bir ara dil vasıtasıyla mı yapılacağı konusunda belirleyicidir.

B. Süreç Normları

Süreç normları, çeviri esnasında alınan tüm kararları ve yapılan tüm değişiklikleri yöneten normlardır. Toury süreç normlarını ikiye ayırır; ‘matris normları’ (matricial norms), çeviri esnasında çevirmenin yaptığı ekleme, çıkarma, yer değiştirme, ek bilgi sunma gibi işlemlerin tümünü yönlendirmektedir. ‘Metinsel-dilsel’ (textual-linguistic norms) normlar ise dilsel malzemenin seçimi, biçimsel ve yapısal değişiklikler ve bunların erek metin içerisindeki sunumuyla ilgili kararlarda çevirmeni yöneterek onu çeşitli çeviri stratejileri kullanmaya yönlendirmektedir (Toury, 1995: 58-59).

C. Öncül Normlar ve Kaynak-Hedef Odaklılık

Öncül normlar, çevirmenin kaynak metne ya da hedef dil ve kültüre bağlılığına ilişkin çevirmen tarafından alınan kararları ve seçimleri yönetir. Toury’ e göre çevirmen kaynak metin ve kültürün normlarına daha yakın bir eğilim gösteriyorsa çevirinin yani hedef dilde oluşan metnin ‘yeterli’ olduğu düşünülür. Diğer yandan, eğer çevirmen hedef kültürün normlarını dikkate alarak bir çeviri yapmış ise, kaynak odaklı bir bakış açısıyla incelendiğinde, çeviri ‘kabul edilebilir’ olacaktır (Toury, 1995: 57). Öncül normlar çoğunlukla daha çeviriye başlamadan önce çevirmeni etkilediği için Toury bu normlara öncül normlar adını vermiştir. Ancak öncül normlar betimleyici çalışma gerçekleştikten ve çevirmenin diğer normlarla ilişkisi belirlendikten sonra ortaya çıkar (Gürçağlar, 2014: 137).

Toury, hedef dilin kültürel normlarından dolayı ortaya çıkan anlam kaymalarının kaçınılmaz olduğunu, bu nedenle de hiçbir çevirinin tamamen yeterliliğinden ya da kabul edilebilirliğinden bahsetmenin mümkün olmadığını savunmaktadır (Toury, 1995: 57). Net olarak ortaya konabilecek

tek şey, çevirmenin daha çeviriyi yapmadan önce ve çeviri esnasında baskın olan eğilimleridir. Normların çevirmeni kaynak odaklı bir eğilime mi yoksa hedef odaklı bir eğilime mi yönlendirdiği konusunda bir sonuca ulaşılabılır. Dolayısıyla, bir çeviri metnin normlar açısından yapılan incelemesi, araştırmacıyı çevirmenin baskın olan kaynak odaklı ya da hedef odaklı eğilimine götürmektedir.

III. LORD OF THE FLIES ve ESERİN ÇEVİRİLERİ

İngiliz roman yazarı ve şair William Golding tarafından 1954 yılında kaleme alınmış olan *Lord of the Flies* kurgusal bir romandır. Yazarın kurguladığı bir zamanda, ıssız bir adaya düşen bir grup İngiliz çocuğun adada geçen serüvenini anlatan bu eser aslında insan doğasında var olan korku, acımasızlık, iyilik, kötülük, diktatörlük gibi kavramların simgesel olarak incelendiği bir alegoridir. Golding yaşadığı dönemin sosyal ve kültürel değer ve inançlarını önemseyen, irdeleyen ve bunları eserlerine yansıtan bir yazardır. Golding' in roman türündeki ilk yapıtı olan bu eser, ona pek çok ödül ile birlikte Nobel Ödülü de kazandırmış ve dünya klasikleri arasında yerini almıştır (Kelly, 2000: 5). Ayrıca, Golding romanını, kendisi gibi bir yazar olan Robert Michael Ballantyne' in ünlü eseri *Mercan Adası* na karşılık olarak yazmış ve bunu göstermek için de eserinin başlıca iki karakterine *Mercan Adası* ndaki çocuklardan Ralph ve Jack' in adlarını vermiştir (Kelly, 2000: 9). Eser, 1963 yılında Peter Brook, 1990 yılında ise Harry Hook tarafından İngilizce olarak beyaz perdeye aktarılmıştır (Kelly, 2000: 96).

Roman orijinal dilden ilk olarak 1969 yılında Özay Süsoy tarafından öyküye uygun ancak özgün adından sözcüksel boyutta uzak bir şekilde İşte Bizim Dünya adıyla Türkçe' ye aktarılmış, Mina Urgan ise 1979 yılında yaptığı ilk çevirisinde ve diğer tüm baskılarda *Sineklerin Tanrısı* adını kullanmıştır. Eser, 1983 yılında ise Müge Tayşi tarafından yine İşte Bizim Dünya adı ile çevrilmiştir. Aslında, *Lord of the Flies* yani birebir çevirisi ile '*Sineklerin Efendisi/Tanrısı*' adı, Golding tarafından kötülüğün temsili olarak özellikle verilmiştir. Çünkü eserin özgün adı incelendiğinde, Türkçe karşılığı *efendi* ya da *Tanrı* olan *Lord* kelimesi gücü, *flies* yani *sinekler* kelimesi ise -hikâyede çocuklardan birinin ormanda gördüğü kesilmiş domuz kafası ve üzerindeki sinekler- ölümü ve çürümeyi temsil etmektedir. Ayrıca, *The Lord of the Flies* Yunanca '*Beelzebub*' kelimesinin birebir çevirisidir ve şeytanı, kötülüğü temsil etmektedir (Kelly, 2000: 54). Kitabın başlığındaki bu alt anlamlara bakıldığında, çevirmen Müge Tayşi' nin İşte Bizim Dünya olarak yaptığı başlık çevirisinin yalnızca içeriğe atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür.

IV. ANALİZ

A. Süreç Öncesi Normların Etkisi

Süreç öncesi normlar, çeviri işlemi başlamadan önce, çevirmenin kaynak metnin türü ve diline ilişkin seçiminde etkilidir. Bu açıdan incelendiğinde, her iki çevirmenin de, dilimize aktarmak üzere bu eseri seçme kararlarının gerçekte ne olduğunu açıklamak mümkün değildir. Onları bu seçime iten ve bu kararlarında onları etkileyen bir çeviri politikasından bahsedebilmek için, oluşturdıkları çeviri kitaplar, kitapların önsöz/sonsöz bölümleri, çevirmenlerin özgeçmişleri ya da daha önce yaptıkları çeviriler temel alınabilir.

Mina Urgan daha önce çevirisi yapılmış olmasına rağmen William Golding' in roman türündeki *Lord of the Flies* adlı eserini çevirmeyi tercih etmiştir. Mina Urgan' ın doktora eğitimini İngiliz filolojisinde tamamlamış ve uzun yıllar aynı alanda akademisyen olarak çalışmalar yapmış olması ve İngiliz edebiyatından pek çok eseri dilimize aktarmış olması gibi sebeplerle, İngiliz edebiyatından olan bu eseri kaynak metin olarak seçmiş olabileceği söylenebilir (Hay, 2014: 221). Urgan, hedef kültürü eserle ilgili bilgilendirmek amacıyla çevirisine bir de son söz eklemiş ve Golding' i ve onun eserinin kendi edebiyat dizgesindeki yerini hedef dil okuyucularına detaylı bir biçimde aktarmıştır (Urgan, 2014: 249). Bu detaylar, onun metin türü, dil ve yazar seçiminin rastgele olmadığı, belirli bir çeviri politikasının varlığını, yani onu bu metini seçme konusunda yönlendiren normların etkisini göstermektedir. Müge Tayşi' nin çevirisinde ise herhangi bir önsöz ya da sonsöz bulunmamaktadır. Ancak, yayınevi tarafından iç kapak sayfasına 'Müge Tayşi' nin yayınlarımız arasındaki öteki çevirileri' başlıklı bir not eklenmiş ve şu üç çeviri eser adı verilmiştir: *Erendira' nın Acıklı Öyküsü* (Gabriel Garcia Marquez), *Akrep Tanrı* (William Golding) ve *Hüzünlü Kuş* (John Steinbeck). Yine İngiliz edebiyatı ve Amerikan edebiyatından roman türünde yapılmış olan bu çeviriler de kendi edebiyat dizgelerinde önemli birer yere sahip edebi eserlerdir. Tayşi' nin metin türü seçimine ilişkin benimsemiş olduğu bir çeviri politikasının varlığından söz edilebilir. Ancak, Müge Tayşi' nin özgeçmişine dair herhangi bir bilgi elde edilemediğinden, onu bu seçimlerinde etkileyen şeyin yayınevi politikaları mı yoksa kendi kararları mı olabileceği konusu net değildir.

Ayrıca, çevirinin doğrudanlığı açısından incelendiğinde, Mina Urgan çevirisinin dış kapağında 'İngilizce aslından çeviren: Mina Urgan' ifadesi, Müge Tayşi' nin çevirisinin iç kapağında ise 'İngilizce özgününden çeviren: Müge Tayşi' ifadesi yer almaktadır ve bu da çevirilerde herhangi bir ara dilin kullanılmadığını göstermektedir.

B. Süreç Normları Etkisi

Lord of the Flies eserinin, *Sineklerin Tanrısı* (Çev. Urgan, 2014) ve *İşte Bizim Dünya* (Çev. Tayşi, 1983) adında yayınlanan iki farklı çevirisinde benimsenen hedef ya da kaynak odaklı yaklaşımın belirlenebilmesi için, eserden alınan örnekler Toury' nin süreç normları açısından bir inceleme gerektirmektedir. Süreç normları çevirmenin çeviri süresince aldığı kararları yönlendirmektedir. Bu kararların belirlenmesi çevirinin kabul edilebilirliğinden veya yeterliliğinden bahsetmeyi mümkün hale getirecektir.

İncelemede kullanılacak örnekler sırasıyla önce kaynak metinden, daha sonra Urgan'ın çevirisinden ve son olarak da Tayşi' nin çevirisinden alınarak sıralanmıştır. Alıntılarda beliren yazım, imla hataları düzeltilmeden, olduğu şekliyle çalışmaya eklenmiştir. Ayrıca açıklamalar örnek olarak verilen kesitlerin hemen altına yapılmıştır.

“*This is an island. At least I think it's an island.*” (s. 7).

“*Burası bir ada. Yani bir ada olduğunu sanıyorum.*” (s.2).

“*Burası bir ada. En azından ben öyle olduğunu düşünüyorum.*” (s.10).

Yukarıdaki alıntının ilk cümlesi her iki çevirmen tarafından sözcüğü sözcüğüne çeviri de denilen birebir çeviri yoluyla Türkçe' ye aktarılmıştır. İkinci cümlede, kaynak metindeki *at least* ifadesinin Türkçe karşılığı *en azından* olmasına rağmen Urgan tarafından *yani* kelimesi ile değiştirilerek aktarılmış ve kaynak metindeki anlamdan biraz uzaklaşmıştır. Bununla birlikte, aynı cümlede Tayşi' nin birebir çeviri yaparak kaynak metne bağlı kaldığı görülmektedir.

“*By the time Ralph finished blowing the conch the platform was crowded.*” (s.32).

“*Ralph artık deniz kabuğunu öttürmüyordu ve büyük kayanın üstü çocuklarla dolmuştu.*” (s.33)

“*Ralph elindeki deniz kabuğunu öttürmeyi bitirdiğinde büyük kayanın düzlüğü çocuklarla dolmuştu.*” (s.42)

Romandaki çocukların adada bir araya gelerek toplantı yapacakları anı anlatan bu cümlede, kaynak metinde kullanılan *the platform* çocukların bir araya geldikleri yere karşılık kullanılan bir ifadedir. Bu ifade her iki çevirmen tarafından değiştirilerek *büyük kaya* şeklinde çevrilmiştir. Cümlenin tamamına bakıldığında, kaynak metindeki *by the time* bağlacının vermesi gereken anlam *-e kadar, -meden hemen önce* gibi ifadelerdir. Urgan çevirisinde bu bağlacı

çıkarak onu *artık* ifadesi ile değiştirmiş ve kaynak metine doğrudan bağlı kalmayarak, hedef okuyucu tarafından ifadenin daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Tayşi ise aynı ifadeyi *bitirdiğinde* şeklinde aktararak yine kaynak metne yakın bir çeviri yapmış ancak bu da cümlede akış bozukluğuna sebep olmuştur. Cümlelerin *the platform was crowded* bölümünde kalabalık kelimesine karşılık gelen *crowded* her iki çevirmen tarafından bağlam düşünülerek çıkarılmış (adada çocuklardan başka kalabalık oluşturacak hiç kimse yoktur) ve yerine çocuklarla dolmuştu ifadesi eklenmiştir.

“*Jack stood there, streaming with sweat, streaked with brown earth, stained by all the vicissitudes of a day’s hunting.*” (s.49).

“*Jack orada kalakaldı, kan ter içinde; kahverengi toprağa bulanmıştı. Sabahtan akşama kadar av peşinden koşmanın, kimi zaman umut veren, kimi zaman hayal kırıklığına uğratan değişik olayların, sanki damgasını taşıyordu üstünde.*” (s.55)

“*Jack, kan ter içinde, kahverengi toprağa belenmiş, günlük av sırasında geçen olayların izleri ile yoğrulmuş olarak orada dikildi.*” (s 65)

Bu kesitte Jack ile ilgili yapılan tasvir kaynak metinde derinlemesine verilmiştir. Kaynak metindeki *stream with sweat* ifadesi, her iki çevirmen tarafından sözcüksel eşdeğeri olan *kan ter içinde* ifadesiyle aktarılmıştır. Tayşi çevirinin geri kalan kısmında yine birebir çeviri tekniğinden vazgeçmeyerek, kaynak metne mümkün olduğunca sadık kalarak aktarmaya çalışmıştır. Kaynak metindeki *a day’s hunting* ifadesi Tayşi tarafından *günlük av* olarak aktarılırken, Urgan bu bölüme *sabahtan akşama kadar av* ifadesini eklemiştir. Kaynak metin cümlesinde yer alan *vicissitudes* ifadesinin anlamı bir ‘kişinin hayatını etkileyen sürekli değişiklikler veya problemler’ olarak açıklanabilir. Urgan’ ın çevirisine *kimi zaman umut veren, kimi zaman hayal kırıklığına uğratan* ifadesini kaynak metinde olmamasına rağmen eklemesinin benzer bir anlama ulaşmaya çalışması olarak yorumlanabilir. Tayşi ise aynı kelimeyi *av sırasında geçen olaylar* olarak kısaca aktarmış, çok fazla ekleme yoluna gitmemiştir.

“*Now, though there was no parent to let fall a heavy hand, Maurice still felt the unease of wrongdoing.*” (s. 60)

“*Şimdi bir babanın ya da bir annenin ağır eli sırtına inmeyeceği halde, kötü bir şey yapmanın tedirginliğini hala duymaktaydı.*” (s.68)

“*Şimdi, orada, eli yüzünde şaklayacak bir anne ya da babanın olmamasına karşın yine de kötü bir şey yapmanın erinçsizliğini duydu.*” (s.80)

Her iki çevirmen de çocuğun adı olan *Maurice* özel ismini kaynak metinde olmasına rağmen hedef metinlerde çıkarmışlardır. Bunun sebebi metin akışı içerisinde daha önceki cümlelerde adı geçen çocuktan bahsedilmeye devam edilmesi olabilir. Bununla birlikte, kaynak metinde yer alan *to let fall a heavy hand* ifadesinin Türkçe’de sözcüksel eşdeğerinin olmaması her iki çevirmeni eklemeler ve çıkarmalar yapmaya yönlendirmiştir. Urgan *sırtına inmek* ifadesini, Tayşi ise *yüzünde şaklatmak* ifadesini eklemiştir. Ayrıca *unease* kelimesi Urgan tarafından birebir çeviri yoluyla *tedirginlik* olarak aktarılmış, Tayşi tarafından ise aynı yöntemle *erinçsizlik* olarak aktarılmıştır.

“The sun in his eyes reminded him how time was passing, so he took the conch down from the tree and examined the surface.” (s.78)

“Gözüne giren güneş, zamanın geçtiğini aklına getirdi. Ağaca asılı olan büyük denizminaresini aldı, yüzeyini inceledi.” (s.92)

“Gözlerine vuran güneş zamanın nasıl akıp gittiğini Ralph’ a anımsattığında o da ağaca asılı denizkabuğunu yerinden aldı ve yüzeyini inceledi.” (s.105)

Kaynak metinde tek bir cümle olarak yazılmış olan bu kesit çevirmenler tarafından farklı biçimlerde aktarılmıştır. Sıralı cümleler arasındaki so bağlacı kaynak metinde *böylelikle, bunun üzerine* anlamı taşımaktadır ve Urgan cümleyi iki farklı cümleye bölerek aynı etkiyi yaratmayı hedeflemiştir. Tayşi ise bağlacı *-dığında* olarak çevirmiş ve cümleyi bölmeden kaynak metinde olduğu şeklini koruyarak aktarmıştır. Tayşi çevirisinde, okuyucuya söz konusu çocuğun adını hatırlatmak amacıyla *Ralph* kelimesini eklemiştir. Kaynak metinde belirtilen *the sun in his eyes* ifadesi Türkçe’ye *gözüne gelen güneş* şeklinde eklemeli olarak aktarılabilir. Ancak her iki çevirmen de ifadeyi *gözüne giren* ya da *gözüne vuran* gibi eklemeli bir şekilde aktarmışlardır.

“The pile was so rotten, and now so tinder dry, that whole limbs yielded passionately to the yellow flames that poured upwards and shook a great beard of flame twenty feet in the air.” (s.41)

“Odun yığını, öylesine çürük, şu sırada öylesine kupkuruydu ki, koskocaman dallar yukarıya doğru yirmi ayak yüksekliğe salkım saçak fışkıran alevlere tutkuyla teslim oluyordu.” (s.45)

“Odun yığını öyle çürük ve şimdi öylesine kuruydu ki, koskoca dalların tümü, kendilerini, yukarlara doğru fışkıran ve altı metre yüksekliğe ulaşarak havada titreşen sarı alevlere teslim etmişti.” (s.54)

Bu kesitte görülen ayrıntılı tasvir, kaynak metnin pek çok yerinde etkisini

göstermektedir. Bu ayrıntıların tümünü hedef metne yansıtabilmek için her iki çevirmen de oldukça çaba harcamıştır. Bu örnekte, *whole limbs* ifadesinde tüm, bütün anlamına gelen *whole* kelimesi Urgan ve Tayşi tarafından *koskocaman dallar* şeklinde değiştirilmiş, kaynak metinde olmayan bir kelime eklemesi yapılmıştır. Ayrıca, *now* kelimesi Tayşi tarafından tam kelime karşılığı olan *şimdi* şeklinde aktarılmışken, Urgan çevirisinde şu *sırada* ifadesini kullanmıştır. Urgan kaynak metinde olmayan ve hedef dil ve kültürde aşına olunan *salkım saçak* ifadesini çevirisine ekleyerek hedef okuyucunun dikkatini çekmeye çalışmıştır.

'Piggy's glasses flew off and tinkled on the rocks.' (s.71)

"Domuzcuk' un gözlüğü havada uçtu, tıngırdarak kayaların üstüne düştü." (s.82)

'Domuzcuğun gözlüğü havada uçtu ve çingırdarak kayaların üstüne düştü.' (s.96)

Yukarıdaki örnekte her iki çeviri de birebir karşılığıyla aktarılmış olmakla birlikte, Tayşi' nin *and* bağlacını *ve* ile çevirdiği, Urgan' ın ise virgül ile cümleyi tamamladığı görülmektedir. Ayrıca, her iki çeviride de kişi ve yer isimleri gibi özel isimler tekrarlanarak dilimize aktarılmıştır. Ancak bir tek Piggy karakterinin adı kelime karşılığı olan 'Domuzcuk' olarak aktarılmıştır. Çünkü orijinal eserde ön planda olan bu karaktere verilen isim karakterin görüntüsüyle (şişman ve sevimli bir çocuk olarak betimlenmekte) bağdaştırılmaktadır ve Golding tarafından bir takma ad olarak özellikle verilmiştir (Golding, 2006:11). Bu eser, çocuk edebiyatından bir eser olduğu için her iki çevirmen de kelimenin tam Türkçe karşılığını kullanarak hedef okuyucunun dikkatini karaktere çekmek istemiş olabilir. Bununla birlikte, kaynak metinde yer alan *tinkle* fiili yalnızca çingırdamak, tıngırdamak anlamına gelse de her iki çevirmen tarafından yanına *düşmek* fiili eklenmiştir.

"He had fallen asleep after what seemed hours of tossing and turning noisily among the dry leaves." (s.98)

"Kuru yaprakların arasında uzun süre –ona saatlerce gelmişti bu süre-dönüp durduktan sonra uykuya dalmıştı." (s.117)

"Kendisine saatlerce sürmüş gibi gelen, kuru yaprakların arasında bir o yana, bir bu yana dönüp durmalarından sonra uykuya dalmıştı." (s.132)

Bu örnekte, Urgan kaynak metinde olmamasına rağmen ifadeyi iki tire arasında bir açıklama gibi aktarmıştır. Bu müdahale kaynak metnin anlamına etki etmemiş ancak metnin akıcılığını ortadan kaldırmıştır. Bununla birlikte,

Urgan' ın *dönüp durduktan sonra uykuya dalmıştı* şeklindeki aktarımı, ifadenin iki farklı cümlemiş gibi algılanmasına sebep olmuş, Tayşi' nin ise *dönüp durmalarından* şeklindeki aktarımı onun kaynak metne daha yakın olduğunu göstermiştir.

'A steady current of heated air rose all day from the mountain and was thrust to ten thousand feet; ...' (s.145)

'Gün boyunca dağdan sürekli yükselen sıcak hava akımı, ta yukarılara, on bin ayak yüksekliğe fırladı.' (s.177)

'Sürekli bir sıcak hava akımı gün boyunca dağdan yükselerek üç bin metre kadar yukarılara fırladı ...' (s.196)

Burada kullanılan *feet* kelimesi bir İngiliz ölçü birimidir ve dilimize *metre* olarak dönüştürülmesi mümkündür. Urgan bunu dikkate almadan, kelimeyi *ayak* şeklinde hedef metne aktarmıştır. Tayşi ise, ölçü birimini *metre* olarak okuyucuya ulaştırmıştır.

'His tone conveyed a warning, given out of the pride of ownership, ...' (s.149)

'Mala sahip olmanın gururundan gelen bir uyarı vardı Jack' in sesinde.' (s.183)

"Ses tonunda, mal iyeliği olmasının verdiği bir gururu yansıtan bir uyarı vardı..." (s.202)

Kitabın bu kısmında, adı geçen Jack kötülüğü temsil eden karakterdir ve avladığı domuzu gururla ve böbürlenerek arkadaşlarıyla paylaşır. Bu örnekte göze çarpan ilk şey, kaynak metinde yer alan *ownership* kelimesinin aktarımı aşamasında Urgan' ın *mala sahip olma* ve Tayşi' nin *mal iyeliği* şeklinde yapılmış olan çevirileridir. Her iki çeviri de kelimenin sözcüksel eşdeğeridir. Ayrıca, Urgan *his tone* kelimesini yalnızca ses olarak aktarmış, Tayşi ise sözcüksel eşdeğerlik açısından daha yakın olan ve anlatılmak istenene uygun olarak *ses tonu* şeklinde aktarmıştır.

C. Öncül Norm Etkisi

Öncül norm, çevirmenin daha çeviriye başlamadan önce, kaynak kültürü mü hedef kültürü mü benimseyeceğine ilişkin aldığı karardır. Çalışmada, her iki çevirmenin benimsediği ve onları yönlendiren öncül normların etkisinin görülebilmesi için öncelikle süreç öncesi ve süreç normlarının çevirileri nasıl yönlendirdiği ve etkilediği incelenmiştir. İncelemeler sonucunda, Urgan'ın çeviriye başlamadan önce hedef odaklılığı benimsediği ve çevirisini çoğunlukla bu doğrultuda yaptığı, Tayşi' nin ise kaynak odaklılığı benimseyerek çevirisini bu yönde yaptığı söylenebilir.

V. SONUÇ

Bu çalışmada, Golding'ın *Lord of the Flies* isimli eserinin Mina Urgan ve Müge Tayşi tarafından yapılan iki farklı çevirisi üzerine bir inceleme yapılarak, her iki çevirinin de kaynak/hedef odaklılık ilişkisi betimlenmiştir. İlk olarak, çeviri süreci öncesinde çevirmenin aldığı kararları etkileyen normlar incelenmiş, her iki çevirmenin de belirli bir çeviri politikası benimsediği ve her ikisinin de doğrudan kaynak dilden hedef dile çeviri yapmayı tercih ettiği görülmüştür. Urgan'ın çevirisinin sonuna bir son söz ekleyerek hedef okuyucuyu bilgilendirme çabaları onun hedef odaklı eğilimini, Tayşi'nin ise kaynak metin ile ilgili herhangi bir değerlendirmede bulunmayarak yalnızca çeviri işlemini gerçekleştirmesi onun kaynak odaklı eğilimini desteklemektedir.

Daha sonra, çalışmaya örnek olan kesitler aracılığıyla, çeviri süresince çevirmeni yönlendiren normlar incelemeye alınmış, kesitler yapısal, anlamsal ve kültürel uygunluk açısından değerlendirilmiştir. Her iki çevirmen tarafından en çok ekleme, çıkarma, yer değiştirme ve sözcüğü sözcüğüne çeviri stratejilerden yararlanıldığı görülmüştür. Urgan, anlam bütünlüğünü sağlayabilmek için kaynak metindeki uzun cümleleri bölerek, kısaltarak veya kaynak metinde var olan kısmı çıkartarak çevirisini daha akıcı ve anlaşılır hale getirmeyi tercih etmiştir. Sözcüğü sözcüğüne çeviriden uzaklaşarak daha rahat ve serbest bir çeviri yapmış, hedef okurun gözünde olayları ve kişileri çok daha net bir biçimde canlandırabilmiştir. Böylelikle, hem kaynak dilde belirtilen tüm sözcükler ve sözcük grupları hedef dilde yerini bulmuş, hem de öykü boyunca tutarlı bir biçimde hedef okura iletilmiştir. Tüm bu sonuçlar, Urgan'ın 'kabul edilebilir' bir çeviri yaklaşımını benimsediğini ve hedef odaklı bir eğilim gösterdiğini ortaya koymuştur. Müge Tayşi'nin ise çeviri süresince kaynak metne olan sadakatini bozmamak için, oluşturduğu hedef metindeki cümleleri anlamlarından çok fazla uzaklaşmadan ve yeni ifadeler kullanmadan aktarmayı tercih ettiği söylenebilir. Tayşi, çoğunlukla sözcüğü sözcüğüne çeviri yöntemini kullanmış ve onun benimsediği bu yaklaşım, çevirisini Toury'nin öncül normları açısından 'yeterli' kılmıştır. Çevirmen çoğunlukla kaynak metne ve kültüre bağlı kalarak kaynak odaklı bir eğilim göstermiştir. Bunların dışında, çeviri sürecinde, Urgan'ın bazen sözcüğü sözcüğüne çevirileri ile kaynak odaklı eğilimler gösterdiği, Tayşi'nin ise bazen çeviriye hedef odaklı bir bakış açısıyla yaklaştığı görülmüş, bu da Toury'nin salt bir 'kabul edilebilirlik' ya da 'yeterlilik' ten bahsetmenin doğru olmadığı görüşünü desteklemiştir.

KAYNAKÇA

- BAKER, Mona. (2001), *Routledge Encyclopaedia of Translation Studies*, New York, Routledge.
- BASSNETT, Susan. (2002), *Translation Studies*, London and New York, Routledge.
- COOK, Guy. (2003), *Applied Linguistics*, New York, Oxford University Press.
- GOLDING, William. (2006), *Lord of the Flies*. New York, Perigee Publications
- GOLDING, William. (2014), *Sineklerin Tanrısı*, (M. Urgan, Çev.), İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- GOLDING, William. (1983), *İşte Bizim Dünya*, (M. TAYŞI, Çev.), İstanbul, Deniz Kitaplar Yayınevi.
- GOLDING, William. (1969), *İşte Bizim Dünya*, (Ö. SÜSOY, Çev.), İstanbul, Habora Yayınevi.
- GÜRÇAĞLAR T, Şehnaz. (2014), *Çevirinin ABC'si*, İstanbul, Say Yayınları, 2.Baskı
- HAY, Funda. (2014), 'Mina Urgan'ın Lord of the Flies Çevirisinde Metne Bağlılık', *Littera Edebiyat Yazıları*, cilt.35, ss. 219-225
- HOLMES, James S. (2000), "The Name and Nature of Translation Studies", Lawrence Venuti (der.), *The Translation Studies Reader*, London and New York, Routledge, 172-185.
- HOLMES, James S. (1994), *Translated! Papers on Literary Translation and Translation Studies*, Amsterdam, Rodopi Editions.
- KARA, Alper. (2009), *William Golding' in Lord of the Flies adlı eserinin çeviribilimsel karşılaştırmalı İncelemesi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.
- KELLY, Maureen. (2000), *CliffsNotes: Golding's Lord of the Flies*, USA, IDG Books Worldwide, Inc.
- MUNDAY, Jeremy. (2008), *Introducing Translation Studies: Theories and Applications*, London and New York, Routledge, 2.Baskı.
- TOURY, Gideon. (1995), *Descriptive Translation Studies and Beyond*, USA, John Benjamins Publishing Company.
- YALÇIN, Perihan. (2015), *Çeviri Stratejileri Kuram ve Uygulama*, Ankara, Grafiker Yayınları.

